

Català

JEWISHWOOD

LA CONTRIBUCIÓ JUEVA AL
NAIXEMENT DE HOLLYWOOD

Ho organitza:

PATRONAT
CALL DE GIRONA

Hi col·labora:

Museu del Cinema
Col·lecció Tomas Mallol

Amb el suport de:

Ajuntament de Girona

Generalitat
de Catalunya

Diputació de Girona

Jewishwood. La contribució jueva al naixement de Hollywood

Jewishwood. La contribució jueva al naixement de Hollywood

Una exposició del Museu d'Història dels Jueus en col·laboració amb el Museu del Cinema-Col·lecció Tomàs Mallol

Els pares del sistema de producció industrial de Hollywood eren fills de famílies jueves del centre i l'est d'Europa. A les acaballes del segle XIX van arribar als Estats Units molts emigrants jueus de l'Europa central i oriental. Alguns fugien del pogrom i de la discriminació i d'altres s'allunyaven de la misèria i buscaven una nova manera de viure.

Els pioners de la més gran indústria de l'entreteniment del món eren jueus asquenazites que van desembarcar a Nova York i van patir per guanyar-se la vida. Abans de dedicar-se al cinema van tenir altres ocupacions. Carl Laemmle va treballar a la confecció, William Fox treballava de tintorer, Marcus Loew regentava un establiment de màquines escurabutxaques, els germans Warner eren reparadors de bicicletes i Adolph Zukor era comerciant de pells. Anys després van entrar al negoci d'exhibició cinematogràfica i més tard van crear a Hollywood el gran negoci de fer realitat a la pantalla les grans històries d'entreteniment que reclamava el públic.

El seu ascens és un exemple molt vistós del somni americà i un fet que engrandeix la mitologia d'aquest somni que ells mateixos van ajudar a universalitzar amb les seves pel·lícules.

Els inicis de la indústria, Edison i els nickelodeons

Thomas Alva Edison va ser un personatge clau a l'hora que els pioners jueus dels grans estudis creessin Hollywood. Edison havia creat el kinetoscopi, que era un aparell de visualització d'ús individual i una xarxa de sales amb aquests aparells (Kinetoscope Parlor). Quan els germans Lumière van presentar el cinematògraf, va veure les possibilitats comercials que oferia la projecció col·lectiva. Va adaptar el seu invent i patentar el vitascopi, el seu propi cinematògraf, i les projeccions col·lectives es van expandir per tot el país.

En un primer moment les projeccions públiques eren atraccions de fira, però el seu èxit va fer que es creés la xarxa de sales nickelodeon. El nom provenia del *nickel* (moneda de cinc cèntims i preu de l'entrada) i d'*odeon* (teatre). La primera d'aquestes sales la va obrir l'empresari John Harris a Pittsburgh (Pennsilvània).

En aquests teatres, els pioners hi van veure una oportunitat de negoci. Van associar-se amb empresaris del sector i van expandir-les per tot el país. Era un negoci per a les classes populars, amb *movie theater* majestuosos i una política de preus assequibles.

Al principi es projectaven pel·lícules europees de petits productors novaiorquesos, però es van adonar que si eren ells mateixos els que produïen les pel·lícules, el marge de benefici seria més gran. Volien controlar l'exhibició, la distribució i la producció. El camí no va ser senzill. Thomas Alva Edison tenia el monopoli a través del seu conglomerat empresarial.

El trust i la guerra de les patents

L'any 1908 Edison va liderar un nou conglomerat empresarial, Motion Picture Patents Company. Controlaven les càmeres, les pel·lícules, la distribució i gran part de les sales. Era un grup d'empreses unides per monopolitzar el negoci del cinema. Demanava a tots els productors, distribuïdors i exhibidors el pagament d'una llicència de patent. Alguns es van negar a pagar-la i es van enfrontar al monopoli; eren els independents, els productors jueus que acabarien fundant Hollywood.

El 1908 Carl Laemmle va ser el primer de tots aquests productors que es va enfrontar judicialment amb el trust. També va liderar altres accions empresarials per poder fer front a l'agressivitat d'Edison. Ell i la resta d'independents van anar desenvolupant la xarxa de nickelodeons, unes 20.000 sales arreu del país. Va iniciar un atac per robar a Edison dues de les seves principals estrelles: Florence Lawrence i Mary Pickford. El mateix Laemmle va crear un departament de màrqueting per promocionar aquest

nou *star-system* i, en una campanya mai vista, va fer simular la mort de Lawrence per després fer-la aparèixer en actes promocionals i augmentar així l'impacte entre el públic.

Aquestes accions van augmentar l'agressivitat del trust, que va emprar tècniques violentes contra la seva competència. Els pioners van veure que la millor manera de sortir de la situació d'asfíxia empresarial del monopoli era apartar el negoci a un lloc lluny de la seva influència i van reinventar-se a quatre mil quilòmetres de distància, a la ciutat de Los Angeles.

Jewishwood

A finals del segle XIX Hobart Johnstone Whitley va comprar un ranxo on ara hi ha ubicat l'actual Hollywood («grevolosa»). Va parcel·lar el terreny i va vendre les porcions. Aquestes compra-vendes van acabar configurant l'actual Hollywood. El 1903 va esdevenir un municipi i el 1910 va acabar sent un barri de la ciutat de Los Angeles.

El 1911, a l'edifici de la Blondeau Tavern, a la cantonada de Sunset Boulevard i Gower Street, hi va aterrar la primera productora, la Nestor Film Company, absorbida per la Universal l'any 1912.

Els anys posteriors hi arribaren onze productores més i es van conformant els que serien els grans estudis. Hi aterren Carl Laemmle (Universal); Adolph Zukor (Paramount Pictures); Marcus Loew, Samuel Goldwyn i Louis B. Mayer (Metro-Goldwyn-Mayer); Jack, Harry i Samuel Warner (Warner Brothers); William Fox (Fox Film Corporation), i Harry Cohn (Columbia Pictures Corporation).

Els fundadors jueus de Hollywood tenien diversos punts en comú: una infantesa pobra, una enorme ambició i experiència, i coneixement del món del comerç. Tots provenien de les classes populars i aquest fet els feia conèixer com ningú els comportaments i els anhels d'aquests estrats, que serien el públic potencial del seu gran negoci. A més, la seva condició de jueus, el poble del llibre, una cultura fonamentada en la paraula i les narracions, els feia tenir també facilitat per reconèixer les bones històries.

Tots ells eren immigrants o fills d'immigrants jueus en aquell moment ja molt americanitzats. És per aquest motiu que és fàcil dir que el sistema d'estudis de Hollywood va ser un invent jueu. Es tractava d'un mètode en què la producció i la distribució de pel·lícules estava dominada per un petit nombre de grans estudis. Es produïen pel·lícules a les seves pròpies instal·lacions amb personal creatiu amb contractes sovint a llarg termini i també controlaven els distribuïdors i les sales d'exhibició.

Els pioners jueus de Hollywood

Harry Cohn (Nova York)
Va ser el cofundador i president de la
Pictures i va guanyar 45 premis de l'Acadèmia
per les pel·lícules que va produir. Fill d'un
sastre jueu polonès, va treballar en diverses
feines abans d'iniciar la seva carrera cinematogràfica com a secretari d'una distribuïdora de cinema a la ciutat de Nova York. El 1920 Cohn, el seu germà Jack i l'amic en comú Joe Brandt, van fundar C.B.C. Film Sales Company i es va traslladar a Hollywood per començar la producció. La companyia es va convertir en Columbia Pictures Corporation el 1924. Va ser anomenat «l'home més dolent de Hollywood»; tot i això, posseïa una gran intuïció per al potencial de les històries, els actors i els directors, que va combinar amb un instint estrany per predir quins tipus de pel·lícules tindrien públic.

El 1911, a l'edifici de la Blondeau Tavern, a la cantonada de Sunset Boulevard i Gower Street, hi aterrar la primera productora, la Nestor Film Company, absorbida per la Universal l'any 1912.

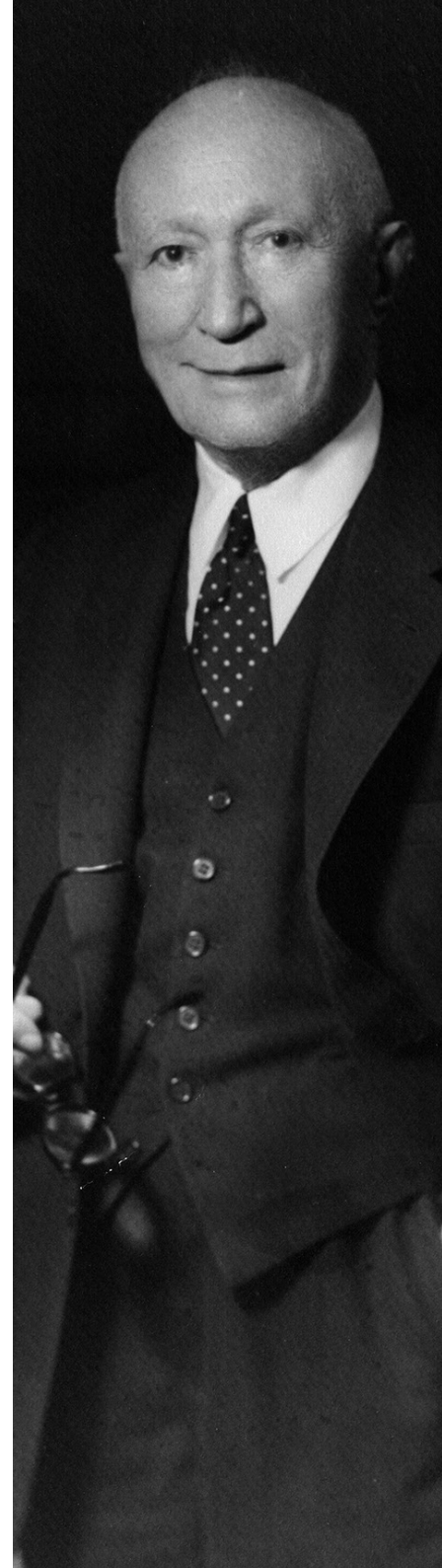
Els anys posteriors hi arribaren onze productores més i es van conformant els que serien els grans estudis. Hi aterren Carl Laemmle (Universal); Adolph Zukor (Paramount Pictures); Marcus Loew, Samuel Goldwyn i Louis B. Mayer (Metro-Goldwyn-Mayer); Jack, Harry i Samuel Warner (Warner Brothers); William Fox (Fox Film Corporation), i Harry Cohn (Columbia Pictures Corporation).

El 1913 - Louis B. Mayer. Va arribar a Hollywood el 1913 i va dedicar la seva vida a produir pel·lícules. Va adquirir el control de la productora i va portar a Hollywood a la seva família i a la seva cultura jueva. Va fundar la Famous Players-Lasky Corp. que es convertiria en Paramount Pictures.

Paramount Pictures

Adolph Zukor (Ricse, Hongria, 1873 - Los Angeles, 1976). Era de pares jueus. Va arribar a Nord-amèrica l'any 1889 i es va dedicar al negoci de la pelleteria. El 1903 va adquirir el seu primer nickelodeon. Va ser el fundador de Famous Players Film Company i va portar al cinema nombroses figures de l'escena americana. El 1916 es va associar amb Jesse L. Lasky (San Francisco, 1880 - Beverly Hills, 1958) i van constituir Famous Lasky Corp, que amb el temps es va convertir en Paramount Pictures. Va ser un dels pares de la indústria cinematogràfica i va tenir un paper clau en la configuració de l'*star-system*.

Universal Pictures

Carl Laemmle (Laupheim, Alemanya, 1867 - Los Angeles, 1939). De pares jueus, va emigrar als Estats Units l'any 1884. Va ser un pioner de l'explotació cinematogràfica. El 1906 va inaugurar la primera sala de cinema a Chicago. A partir de 1909 es va dedicar també a la producció i va fundar Independent Motion Pictures. El 1912 va crear la Universal Pictures. Aquesta firma va produir els primers films de John Ford i d'Erich von Stroheim. Després de produir *All Quiet on the Western Front* (*Res de nou al front de l'oest*) (1930) el seu èxit més important, es va retirar del cinema.

20th Century Fox

William Fox (*Wilhelm Fuchs*) (Tolcsva, Hongria, 1879 - Nova York, 1952). Va emigrar molt jove als Estats Units i abans d'entrar al món del cinema va treballar en molts oficis. El 1904 es va convertir en exhibidor cinematogràfic. Va començar amb una cadena de nickelodeons i el 1914 ja era el propietari d'un important circuit, el Greater New York Film Rental. Va ser l'any 1915 quan va fundar Box Office Attractions Corporation que després es convertiria en la Fox Film Corporation. Amb la crisi del 1929, els seus negocis van entrar en declivi i va decidir vendre la Fox a un trust important de Chicago. Els nous propietaris van fusionar la companyia amb Twentieth Century Pictures per formar 20th Century Fox (ara 20th Century Studios). Era l'any 1935.

Metro-Goldwyn-Mayer

Louis B. Mayer (*Ezrael Mayer*) (Dímer, Imperi Rus, actualment Ucraïna, 1884 - Los Angeles, 1957). D'origen jueu, va emigrar molt jove als Estats Units. Va entrar al món del cinema com a director d'una modesta sala a Massachusetts. Més tard va anar adquirint més sales. El 1917 marxà a Califòrnia on obrí la seva pròpia productora, la Louis B. Mayer Pictures. Es va associar amb Samuel Goldwyn i Marcus Loew i així naixeria la Metro-Goldwyn-Mayer. Famosa per les seves inicials i el seu lleó, va adquirir un prestigi artístic i de qualitat industrial que encara avui conserva.

Samuel Goldwyn (*Samuel Goldfish*) (Varsòvia, 1884 - Los Angeles, 1974). Va emigrar molt jove als Estats Units i es va dedicar al comerç de guants. Estava interessat en el cinema i el 1913 va fundar Famous Players Lasky Corp i el 1918, Goldwyn Pictures, que el 1924 va traspasar a Metro Productions i es va constituir Metro-Goldwyn-Mayer. A partir de llavors va treballar de productor independent. De 1927 a 1940 va ser també propietari de United Artists. Va llançar actors importants com Gary Cooper i David Niven.

Marcus Loew (Nova York, 1870-1927). Fill d'immigrants jueus austríacs. Es va iniciar en el negoci del cinema dirigint un *penny arcade*, un cinema on cada localitat valia un centau. Després va entrar en els nickelodeons. Es va associar amb Adolph Zukor i va passar de tenir quaranta sales el 1907 a més de cent cinquanta el 1919. Es va convertir així en un dels més poderosos exhibidors dels Estats Units. El 1920, ja separat de Zukor, va comprar Metro Pictures i la reanomenà Loew Metro. El 1924, després d'associar-se amb Samuel Goldwyn i Louis B. Mayer, creará Metro-Goldwyn-Mayer.

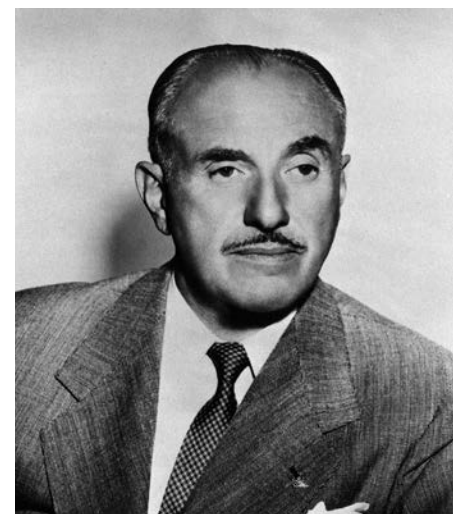

Columbia Pictures Corporation

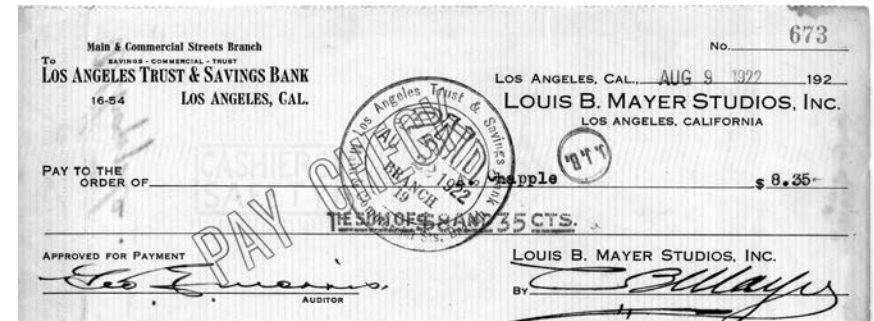
Harry Cohn (Nova York, 1891 - Phoenix, 1958). Va ser el cofundador i president de Columbia Pictures i va guanyar 45 premis de l'Acadèmia per les pel·lícules que va produir. Fill d'un sastre jueu polonès, va treballar en diverses feines abans d'iniciar la seva carrera cinematogràfica com a secretari d'una distribuïdora de cinema a la ciutat de Nova York. El 1920 Cohn, el seu germà Jack i l'amic en comú Joe Brandt, van fundar C.B.C. Film Sales Company i es va traslladar a Hollywood per començar la producció. La companyia es va convertir en Columbia Pictures Corporation el 1924. Va ser anomenat «l'home més dolent de Hollywood»; tot i això, posseïa una gran intuïció per al potencial de les històries, els actors i els directors, que va combinar amb un instint estrany per predir quins tipus de pel·lícules tindrien públic.

Warner Brothers

Jack Warner (Ontario, 1892 - Los Angeles, 1978). Fill d'un immigrant jueu polonès. Juntament amb els seus germans Harry (Krasnosielc, Polònia, 1881 - Los Angeles, 1958) i Samuel (Krasnosielc, Polònia, 1888 - Los Angeles, 1972) es va iniciar en el negoci del cinema amb els nickelodeons. El 1913 van crear la seva pròpia productora, Warner Brothers. El 1926 van afrontar una greu crisi. Va ser llavors quan Samuel els va proposar adquirir una patent que permetia substituir les orquestres que acompanyaven les projeccions per discos sincronitzats. El 1927 estrenen *The Jazz Singer* (*El cantor de jazz*), la primera pel·lícula sonora, el gran èxit de la qual va salvar la productora i la va convertir en una de les cinc grans de Hollywood. Al llarg de la seva llarga activitat van aconseguir dotar tots els seus films d'un segell propi que va influir d'una manera notable tot el cinema nord-americà.

Grans noms jueus de l'edat daurada de Hollywood

Irving G. Thalberg, el príncep de Hollywood

Irving Thalberg (Brooklyn, Nova York, 1899 - Santa Mònica, Califòrnia, 1936). Fill d'immigrants jueus alemanys. Va ser productor de l'estudi Metro-Goldwyn-Mayer i, abans, d'Universal. El coneixien com el Príncep de Hollywood o *The Boy Wonder*. Tot i morir molt jove, als trenta-set anys, va ser productor de 90 pel·lícules no acreditades. Va ser una figura clau per posar en el Hollywood daurat la figura del productor per sobre de la del director. Fou promotor d'estrelles com Greta Garbo, Clark Gable, Joan Crawford, John Gilbert o els germans Marx. Francis Scott Fitzgerald es va inspirar en ell per a la novel·la *The Last Tycoon* (*El último magnate*), que ha tingut una adaptació al cinema d'Elia Kazan i també una sèrie creada per Billy Ray. Un premi atorgat per l'Acadèmia de les Arts i les Ciències Cinematogràfiques porta el seu nom.

David O. Selznick, Hitchcock i Hollywood

David O. Selznick (Pittsburgh, Estats Units, 1902 – Los Angeles, 1965). Va ser el productor independent més important de Hollywood. Era un productor creatiu i independent que influïa creativament en les pel·lícules. Fill del productor Lewis J. Selznick, jueu ucraïnès, es va casar amb Gladys Mayer, filla de Louis B. Mayer. Va ser el responsable de portar a Hollywood directors com Alfred Hitchcock o estrelles com Ingrid Bergman o Vivien Leigh. Va produir entre moltes altres pel·lícules *Gone with the Wind* (*Allò que el vent s'endugué*), *King Kong*, *Anna Karenina* de Clarence Brown, *Nothing Sacred* (*La reina de Nova York*), *A Star Is Born* (*Ha nascut una estrella*) de William A. Wellman, *Spellbound* (*Recuerda*) i *Rebecca*, *Duel in the Sun* (*Duelo al sol*) o *The Third Man* (*El tercer home*).

Sol Wurtzel, l'home que va descobrir John Ford

Solomon Max Wurtzel (*Sol M. Wurtzel*) (Nova York, 1890 – Los Angeles, 1958). Fill de jueus polonesos del poble d'Ulanow. Va treballar com a assistent executiu de William Fox, propietari fundador de la Fox Film Corporation. Es va iniciar en la indústria del cinema com a comptable per al laboratori de processament de pel·lícules de Fox. El 1917, Fox va enviar-lo a Califòrnia per supervisar les produccions de la costa oest de l'estudi. Durant els seus trenta-quatre anys de carrera a Fox i 20th Century Fox, Wurtzel va supervisar més de set-centes pel·lícules i un gran nombre de sèries. Va ser el descobridor de John Ford. Va donar la primera oportunitat a Rita Cansino, després Rita Hayworth, i va ser el descobridor de Norma Jean Baker (Marilyn Monroe).

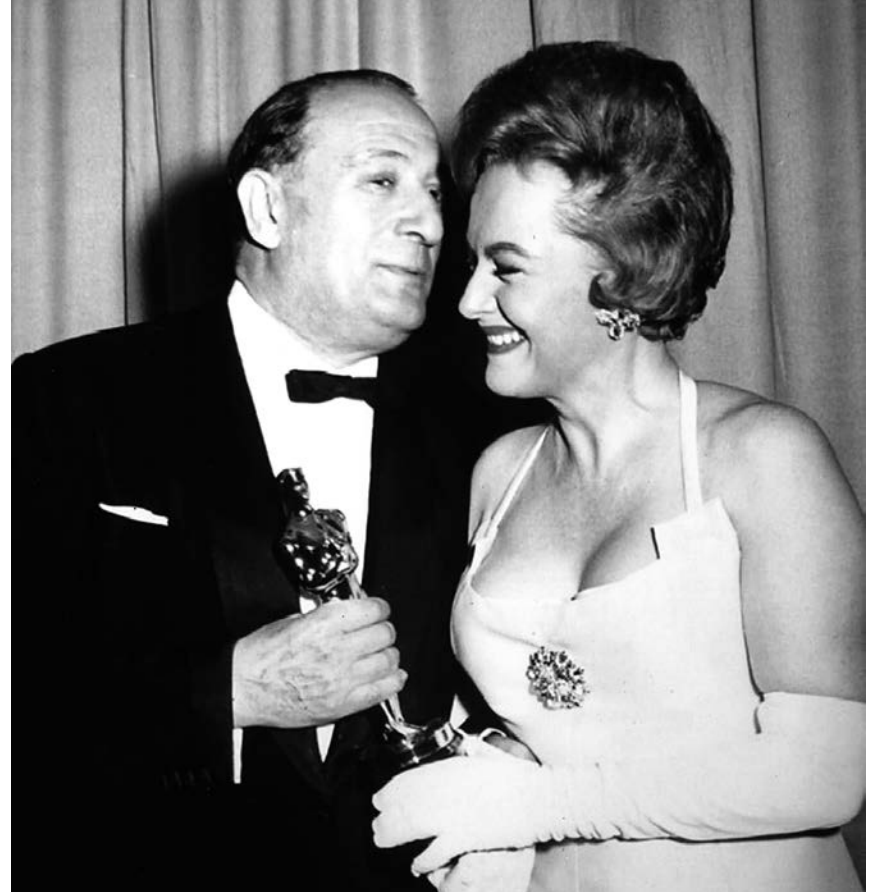
Hal B. Wallis, el col·leccionista d'èxits

Hal B. Wallis (*Harold Brent Wallis*) (Chicago, 1898 - Rancho Mirage, 1986). Va ser el responsable de producció de Warner Brothers durant el període clàssic. El seu nom real era Wolowicz i era fill d'un matrimoni jueu. Va ser ell qui va produir *Casablanca*, *The Adventures of Robin Hood* (*Les aventures de Robin Hood*), *The Maltese Falcon* (*El falcó maltès*), *Gunfight at the OK Corral* (*Duel de titans*) o *They Died with Their Boots On* (*Van morir amb les botes posades*). Bette Davis, Errol Flynn, Katharine Hepburn o Bogart li deuen alguns dels seus primers èxits. També va llançar la carrera de Jerry Lewis, Dean Martin o Elvis Presley.

John Houseman, productor, guionista i actor

John Houseman (Bucarest 1902 - Malibú, 1988). Va treballar d'exportador de blat a Argentina i de traductor al Canadà. El 1932 va començar a treballar al teatre. Va fundar la companyia The Mercury Theatre amb Orson Welles. Abans d'enemistar-se amb el director, va col·laborar amb Welles a la ràdio amb *La guerra dels mons* i al cinema amb *Citizen Kane* (*Ciudadà Kane*). Va treballar de productor executiu a Selznick Productions durant deu anys. Al cinema també hi va treballar de guionista i va aparèixer com a actor en algunes pel·lícules, va guanyar un Òscar al millor actor secundari el 1974 per la seva actuació a *The Paper Chase* (*Vida de un estudiante*). De les seves produccions destaquen *Jane Eyre* (*Alma rebelde*), *Letter from an Unknown Woman* (*Carta d'una desconeguda*), *The Bad and the Beautiful* (*Cautivos del mal*), *Julius Caesar* o *Two Weeks in Another Town* (*Dues setmanes en una altra ciutat*).

Sam Spiegel, l'home dels tres Òscars

Sam Spiegel (Jarosław, Polònia, 1901 – Illa de Sant Martí, Carib, 1988). Va realitzar els estudis a la Universitat de Viena. Es va traslladar a Berlín on va iniciar la seva carrera com a productor. Fuig d'Alemanya en direcció a Mèxic per la persecució del nazisme. I de Mèxic es dirigeix a Hollywood per obrir-se pas com a productor a Amèrica. Tres de les seves produccions més importants: *On the Waterfront* (*La llei del silenci*), *The Bridge on the River Kwai* (*El pont sobre el Riu Kwai*) i *Lawrence of Arabia* (*Lawrence d'Aràbia*) van resultar guanyadores de l'Òscar a la millor pel·lícula. La seva darrera producció va ser *The Last Tycoon* (*El último magnate*). Va aportar molts diners a la creació de l'Estat d'Israel i a l'audiovisual israelià, d'aquí que l'escola de cinema i televisió de Jerusalem porti el seu nom.

Robert Evans, l'hereu d'Irving G. Thalberg

Robert Evans (*Robert J. Shapera*) (Nova York, 29 de juny, 1930 - Beverly Hills, 2019). Va ser uns dels productors més talentosos dels anys seixanta i setanta. Inicià la seva carrera com a actor, però ell mateix es va qüestionar el seu talent actoral i va decidir començar una nova carrera com a productor cinematogràfic per a Paramount Pictures, i va fer que aquest es convertís en l'estudi més exitós de Hollywood gràcies a la seva privilegiada visió artística i comercial. Va saber captar els grans talents del moment. De Roman Polanski va produir *Rosemary's Baby* (*La llavor del diable*) i *Chinatown*. També va fer possible les dues primeres entregues de la saga *The Godfather* (*El padrí*). La primera d'aquestes, la va produir conjuntament amb Albert S. Ruddy, un productor que provenia d'una família jueva de Montreal i que anys més tard també guanyaria l'Òscar per *Million Dollar Baby* de Clint Eastwood. *Love Story* d'Arthur Hiller, *Marathon Man* de John Schlesinger o *Cotton Club* de Francis Ford Coppola són alguns altres dels seus èxits. Carismàtic i atractiu, va arribar a tenir tanta fama com les mateixes estrelles de Hollywood. Un digne hereu d'Irving G. Thalberg.

Samuel Bronston, un Hollywood a Madrid

Samuel Bronston (*Samuel Bronstein*) (Chişinău, Moldàvia, 1908 - Sacramento, 1994). Va fugir dels pogroms, va viure a París, va estudiar a la Sorbona i va haver d'abandonar la França ocupada en direcció als Estats Units. Allà es va convertir en un productor de segona fila. Per poder triomfar i realitzar grans produccions va buscar la fórmula d'abaratir els costos i va veure l'Espanya franquista com un lloc ideal. A través del general Chester Williams, amic personal de Carrero Blanco, va aconseguir l'autorització de crear uns grans estudis a Las Rozas. A Espanya va rodar *King of Kings* (*Rei de reis*), *The Fall of the Roman Empire* (*La caiguda de l'Imperi Romà*), *55 Days at Peking* (*Cinquanta-cinc dies a Pequín*) i *Circus World* (*El fabulós món del circ*). La curiositat és que les autoritats espanyoles mai van conèixer el seu origen jueu i encara menys que era el nebot de Lev Davidovich Bronstein (Leon Trotsky). Dos detalls no menors que haurien molestat sobre manera les autoritats franquistes, que amb aquella operació volien consolidar la seva imatge aperturista.

Arthur Krim, l'home que va revolucionar el negoci

Arthur B. Krim (Nova York, 1910-1994). Era fill de dos jueus russos. Va exercir d'advocat d'artistes. El 1951 li van traspasar, al límit de la bancarrota, la United Artist (productora fundada per Chaplin, Mary Pickford, Douglas Fairbanks i DW Griffith). Krim va aconseguir refluotar-la i en va estar al capdavant fins al 1978. Va reinventar la fórmula de creació, distribució i venda de pel·lícules. Va possibilitar l'existència de productores independents que creaven pel·lícules al marge dels grans estudis i les venien a les majors. Va possibilitar el retorn de Chaplin a *Limelight* (*Candilejas*) i va finançar *Spartacus* (*Espàrtac*), escrita per un proscrit, Dalton Trumbo, perseguit pel comitè d'activitats antiamericanes. També fou el distribuïdor i finançador dels films de la saga de James Bond, les pel·lícules dels Beatles i els westerns de Leone i Eastwood.

CRÈDITS

Comissariat

Jordi Dorca Costa

Concepte i disseny

El vol · estudi creatiu

Procedència d'imatges i objectes

Museu del Cinema-Col·lecció Tomàs Mallol

Museu del Cinema-Col·lecció Vicenç Arroyo

Documentació de les col·leccions

Montse Puigdevall Noguer

Júlia Jordan Sánchez

Audiovisuals

Salvador Àngel Batlle

Gràfica

Brugué Marco S.L.

Serralleria

Joan Bosch Matamala

Producció

Museu d'Història dels Jueus,

Patronat Call de Girona

Direcció

Sílvia Planas Marcé

Equip tècnic

Neus Casellas Planella

Mireia Compte Alburnà

Lídia Donat Pérez

Marina Donat Lorenzo

Julia Daniela Gálvez Funez

Mireia Martínez Viusà

Sandra Sánchez Feliu

Cristina Taberner Armengol

Ho organitza:

Hi col·labora:

Museu del Cinema
Col·lecció Tomàs Mallol

Amb el suport de:

